

A kutatásra Budapest XII. kerület – Hegyvidék Önkormányzatának megbízásából került sor. A program megvalósítója az ECHO Oktatáskutató Műhely volt.

- kivonat a kutatási beszámolóból -

PROLÓGUS

A tanulói vizsgálat empirikus adatgyűjtésére önkitöltős kérdőívek segítségével 2001. májusában került sor. A diákok a 8 oldalas, 194 kérdést tartalmazó kérdőíveket tanórákon töltötték ki. Mivel a tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, a tanulókkal a kitöltés előtt a pedagógusoknak ismertetni kellett a kutatás célját, el kellett mondani, hogy a kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, valamint fel kellett hívni a tanulók figyelmét arra, hogy az elemzést és az értékelést külső szakemberek, kutatók fogják végezni. A kitöltött kérdőíveket a pedagógus az osztály jelenlétében behelyezte egy borítékba, lezárta, és két diák aláírta a lezárt borítékot. A lezárt borítékokat a kutatás helyi koordinátora gyűjtötte össze. Összesen 847 tanuló válaszolt kérdéseinkre. A mintába kerülő osztályközösségeket az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve az évfolyam és intézménytípus szerinti kvótákat, a specializációt valamint a nemek szerinti összetételt. Mivel több iskolában voltak az adatfelvétel idején hiányzó tanulók, a hiányzásból és az esetleges válaszmegtagadásból fakadó kismértékű torzulást az évfolyam és az iskolatípus szempontja szerinti matematikai-statisztikai súlyozással korrigáltuk. A súlyozás után a minta évfolyam és iskolatípus szerint pontosan reprezentálja a XII kerületi, 7-13. évfolyamos diákokat.

A KÖZÉPISKOLÁS TANULÓK DEMOGRÁFIAI HELYZETE

A vizsgált tanulói korosztályban a tanulók 83 százaléka fiatalos (tehát jogi értelemben korlátozottan cselekvőképes), a maradék 17 százalék jogilag felnőtt, betöltötte a 18. életét. A mintában a legfeljebb 14 évesek aránya 31 százalék. A kérdezett tanulók átlagéletkora 15.6 év, mely iskolatípusonként értelemszerűen egy kicsit eltérő. Az általános iskolákban 13.7, a gimnáziumokban 16.4 év, a szakközépiskolákban pedig 16.7 év.

A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános demográfiai helyzetnek, a fiúk és a lányok aránya nagyjából kiegyenlített, a diákok 51 százaléka lány. Míg az általános iskolákban a lányok aránya meghaladja az átlagot, addig a nem gimnáziumi képzésben résztvevő középiskolások többsége, közel kétharmada fiú.

Az iskolatípusok szerinti beosztást általában az általános iskola – gimnázium – szakközépiskola – szakiskola dimenzióban végzik, de a XII. kerületben az iskolák speciális megoszlása miatt ettől el kellett térnünk. A vizsgált diákok egyharmada jár általános iskolába, igen magas (58 százalék) a gimnazisták aránya, az országos adatokhoz képest igen alacsony (8 százalék) a szakközépiskolások és 1 százalék a 13. évfolyamban szakmai képzésre járók aránya. Ennek megfelelően a további elemzésben alapvetően az általános iskolák, a gimnáziumok és az egyéb szakképesítést adó iskolák diákjait vesszük alapul.

A mintába került diákok édesapái az átlagosnál magasabb végzettséggel rendelkeznek, mindössze 1 százalék közülük a szakképesítéssel nem rendelkező apa. Hat százalék édesapja kitanult valamilyen szakmát, további 25 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 68 százalék, ami igen magas.

A vizsgált tanulók relatív többsége kerületi lakos, a többiek részben Budapest egyéb kerületeiből (különösen a II. és XI. kerületből) járnak át iskolába, részben pedig a környező egyéb településekről. Összességében nézve az itt tanulók négytizede helyi, közel ugyanekkora a budaiak aránya, mindössze egytizedük jár át Pestről és 13 százalékuk vidékről.

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A kerületben tanuló diákok összesített átlaga jó, számszerűsítve 3,99. Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi

átlagokat, a diákok mindössze 3 százaléka minősül gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 17 százaléka közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot produkált a tanulók 51 százaléka. 4,5-ös, tehát jeles átlagot ért el 29 százaléka.

CSALÁDI HÁTTÉR

A tanulóval egy háztartásban élő személyek említési arányait vizsgálva kiderült, hogy a legintenzívebb kapcsolata a tanulónak édesanyjával van, az összes tizedikes tanuló 94 százaléka él szülőanyjával közös családban. Édesapjával már kevesebben vannak napi kapcsolatban, a tanulók 73 százaléka adott ilyen választ. A diákok 70 százalékaival egy háztartásban legalább egy testvér is van. Gyakran fordul elő, hogy két generációnál több él közös háztartásban, a tanulók 10 százaléka említette, hogy a nagyszülő is náluk lakik. A válasz után újraraházasodott szülővel mostohaszülő érkezik a tanuló családjába, ez történt a tanulók 12 százalékaival.

A családok szerkezetét tekintve a kerületben tanuló diákok közül 50 százalék él mindkét szülőjével és testvérével, míg 13 százalék mindkét szülővel, de egyedüli gyermekként. Mindent összevetve a vizsgált tanulók kétharmadára (65 százaléka) lehet mondani, hogy nem csonka családban él (szándékosan nem a „rendezett” kifejezést használtuk, mivel rendezett családi életet csonka családban is lehet élni, míg a teljes család nem feltétlenül garancia erre). A diákok családjának 60 százalékában négy vagy öt fő él közös háztartásban, s további 6 százalékukban ötnél többen. A három fős családok aránya 26 százalék, és egyetlen felnőttel mindössze a diákok 7 százaléka él. Szomorú tény, hogy a tanulók 7 százalékának családjában egy, míg 2 százalék családjában egynél több munkanélküli van.

A megkérdezett diákok 78 százaléka külön, saját szobában lakik otthon (további 16 százalékuk a testvérével lakik közös szobában), amelyben sokaknál saját hifi, TV is található. A megkérdezett diákok 41 százalékának van saját tévéje, további 10 százalékuknak csak a testvérével kell osztozkodnia rajta. A hangulat javításához további eszköz a saját CD lejátszó, amely a diákok kétharmadának áll rendelkezésére, további egytizedük pedig a testvérével közösen birtokolja.

Saját vagy testvérével közösen használt számítógéppel a megkérdezett diákok 42 százaléka rendelkezik a kerületben, míg a nálunk nagyon gyorsan elterjedt mobiltelefont a diákok több, mint fele (56 százalék) birtokolja. A megkérdezett iskolások 60 százalékának van saját e-mail címe. A fogyasztói szokásokhoz, pénzforgalomhoz kapcsolódó jellemző, hogy átlagosan a tanulók harmadának önálló bankkártyája is van.

A kérdés pontosabb demográfia elemzése megmutatta, hogy a fiúk, a jobb tanulmányi eredményt elért tanulók és a magasabb kulturális tőkével rendelkező, képzetesebb családok gyermekei körében elterjedtebbek ezek a modern eszközök. Mivel ezek a technikai eszközök jelentősebb anyagi áldozatvállalást is jelentenek, érthető, hogy azoknál, ahol családjukban gyakran vagy alkalmanként anyagi problémákkal küszködnek kevésbé elterjedtek. A nemek közti különbségeket nézve elmondható, hogy a fiúk általában nagyobb arányban birtokolnak modern technikai eszközöket. Ez alól egy kivétel van, mégpedig a mobiltelefon, amellyel a lányok 60 százaléka rendelkezik már, és ezzel ez az ő körükben a CD-lejátszó mellett a legelterjedtebb eszköz a felsoroltak közül. A két nem közti legnagyobb különbség a számítógép tekintetében van, amely egyértelműen a fiúk preferáltja.

EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

A vizsgált tanulók 16 százaléka rendszeresen dohányzik, további 13 százalékuk pedig alkalmanként gyújt rá. A tanulók 33 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta. Azok aránya, akik soha nem is próbálták, 38 százalék. A fiúk között valamivel magasabb a rendszeres dohányosok aránya, a lányok viszont az alkalmi dohányosok körében vannak hajszállal többen. Jól látható tendencia, hogy az életkor növekedésével hogyan emelkedik a rendszeresen dohányzók aránya. A 13 évesek között nagyjából 10 százaléknál a rendszeres vagy alkalmi dohányosok aránya, de mire eléri a 16. éves kort, ez az arány megháromszorozódik, a nagykorúság évére pedig 42 százalékra nő. Az is jellemző, hogy a tendencia folyamatos növekedést mutat.

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. A tanulók családjának közel felében a szülők között van rendszeres dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A diákok 78 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, s gyakorlatilag majdnem mindenkinek van dohányos osztálytársa.

A dohányos tanulók naponta átlagosan 8.2 szál cigarettát szívnak el, a bevallott számok 1 és 45 szál közé estek. A magukat rendszeres dohányzónak vallók napi 11.1-et, az alkalmanként dohányzók 3-at szívnak el. A fiúk és a pesti diákok az átlagnál többet szívnak, de erősebb dohányosokat találtunk a képzetlenebb szülők gyengébben tanuló gyermeki között is (különösen a szakmai képzésben résztvevők közt).

A magyar társadalomban a legelterjedtebb pszichoaktív szer, "drog" az alkohol. Ez érezhető a kutatási mintában is, ugyanis a vizsgált tanulók mindössze alig egyötöde tekinthető absztinensnek, bár a töményeket még egyharmaduk nem kóstolta meg. A kérdőívben az alkoholfogyasztást négy különböző dimenzióban mértük, rákérdezve a sör, a bor, a likőrök és a tömény italok fogyasztására. Itt az derült ki, hogy a rendszeres alkoholfogyasztók körében a sörivők vannak a legtöbben, míg az alkalmi italozgatás elsősorban borozást, illetve a lányoknál a likőrök, koktélok fogyasztását jelenti.

Ha a nemek dimenziójában vizsgáljuk a kérdést, kiderül, hogy a rendszeresen alkoholt fogyasztó tanulók többsége férfi, míg a lányok körében az alkalmankénti ivók vannak egy kicsit felülreprezentálva – leszámítva a már említett likőrök/koktél kategóriát. Az átlagnál nagyobb italozgató kedv jellemzi a szakmai képzésben tanulókat, a közepes tanulmányi eredményt elérőket és nem meglepő módon az engedékeny szülői nevelésben szocializálódó diákokat. Emellett a sör és a bor fogyasztása valamivel jellemzőbb a magasabban képzett apák gyermekeire.

Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módozatok közé a kávé fogyasztását, ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén - különösen hosszabb távon - gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer ha szenvedéllyé válik. A kérdezett diákok 10 százaléka rendszeresen, további 40 százaléka alkalmanként szokott kávé inni. Azok aránya, akik kipróbálták ugyan, de nem fogyasztanak 38 százalék, és mindössze 12 százalékuk nem próbálta soha. A kávézók aránya - ahogy az feltételezhető - az iskolai évek alatt az életkor emelkedésével nő. Míg az általános iskolásonál a rendszeres kávézók aránya mindössze 5 százalék, addig a középiskola első éveire ez az arány megduplázódik, míg a 19. életévre újból megkétszereződik, vagyis 20 százalékra áll be. Ugyanakkor a kávéfogyasztás összefüggésben van a tanulmányi átlaggal is, a jobb tanulók kisebb szükségét érzik annak, hogy ezzel éljenek.

Az utóbbi években a fiatalok körében fokozatosan elterjedt egy másik értégtörő, serkentő hatású legális doppingszer, az energia ital. Az energia italokat a kerületi tanulók 68 százaléka próbálta ki eddig, 3 százalékuk rendszeres, 26 százalékuk alkalmi fogyasztónak vallja magát e tekintetben. Az energia italok fogyasztása az átlagnál jellemzőbb a fiúkra, a

közepes tanulókra, a legfeljebb érettségizett apák gyermekeire, a XII. kerületben lakó diákokra és a szakmai képzésben részt vevőkre, bár az általános iskolák sem mentesek ez alól. at inkább a fiúk fogyasztják. Az energia ital alkalmankénti fogyasztása kiugróan magas a mostani 15 éveseknél, míg a rendszeresen fogyasztók a 19 éves korcsoportban vannak a legmagasabb arányban.

Az energia italok mellett ma már veszélyes szerként lehet említeni az elsődlegesen testépítők által használt mesterséges izomnövelő szerek, anabolikus szteroidok fogyasztását. Ezt a diákok 5 százaléka próbálta már, közülük 1 százalék rendszeresen, további egy százalék alkalmanként él vele. Ezek a fiatalok majdnem mind fiúk, elsődlegesen a szakmai képzésben vesznek részt és kivétel nélkül diplomás apák gyermekei.

A legális szereknél sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztása. A kérdezett tanulók 70 százaléka egyértelműen elutasítja, még nem próbált ki és nem is akar kipróbálni semmilyen klasszikus értelemben használt kábítószerrel. További 11 százalékuk sem fogyasztott ugyan, de már gondolt rá, hogy kipróbálja. A megkérdezett tanulók közel egyötöde már legalább egyszer kipróbálta valamelyik kábítószerrel, ezen belül 7 százaléka tekintheti magát alkalmi, és 2 százaléka rendszeres drogfogyasztónak - saját bevallása alapján. A valós arány azonban - feltételezhetően - ennél magasabb, ugyanis a megkérdezett tanulók 57 százaléka ismer olyan fiatalot, aki kábítószerrel fogyaszt, 37 százalékának a barátai körében is van drogos, s 22 százalékuk személyesen ismer olyan fiatalot, aki kábítószerrel árusít. Tapasztalataink szerint a kábítószerrel fogyasztó tanulók jelentős része a kormány szigorú büntetőpolitikájából fakadó törvénymódosítás óta (Btk. szigorítás) rejtőzködve marad, még az anonim kérdőívekben sem vállalja drogfogyasztását, jelentősen megnehezítve a prevenció érdekében történő helyzetfeltárást.

A kábítószer fogyasztása az átlagosnál nagyobb arányban fordul elő a gyenge vagy közepes tanulóknál, az alacsonyabb végzettségű apák gyermekeinél, különösen a gimnáziumokban. A rendszeres fogyasztók körében inkább a Pestről átjártok, míg az alkalmi fogyasztók körében a budai és azon belül is a XII. kerületi diákok vannak többen. Hasonló eltérés van a nemek tekintetében, a rendszeresen drogozók körében a fiúk, az alkalmi fogyasztók körében a lányok vannak többen. Különösen szomorú a helyzet az általános iskolákban, ahol ha azt várjuk, hogy viszonylag kevés droginger van, akkor súlyosan tévedünk. Bár itt alacsonyabb a környezeti negatív hatás, mint a középiskolákban, de azért erősen jelen van. Az általános iskolások egyharmada ismer kábítószerrel élő fiatalot, és 16 százalékuknak a baráti körében is van ilyen. Egytizedük személyesen is ismer drogdílerrel és 5 százalékuknak a baráti körében is van ilyen személy. Ezek a kontaktok természetesen nem feltétlenül az általános iskolában vannak (bár nem kizárt), inkább arra utalnak, hogy ilyen fiatal korban is ki vannak téve a diákok az ezzel kapcsolatos hatásoknak.

Érdeemes megnézni azt is, hogyan alakul a tanulók kábítószerrel való kapcsolata az életkor dimenziójában. Jól látható, hogy mind a fogyasztás, mind pedig a terjesztés tekintetében aktívabbá válik a kapcsolat az életkor emelkedésével. A kábítószer kipróbálását tekintve a 2 százaléknál bevallott 13-14 éves fogyasztó a 16. év körülre 13 százalékra emelkedik, és ez nem is változik a nagykorúság elérésére, vagyis a fogyasztás a középiskola középső éveiben rögzül. Erre a korra a fiatalok egyharmada (!) túl van az első próbáláson. Míg a középiskola előtti években a fiatalok alig egynegyede ismer fogyasztót, addig az érettségi környékére már háromnegyedük tudna ilyen diákot megnevezni, és ezek a fiatalok fele a baráti körből kerülne ki. Amíg 13-14 éves korban mindössze egytizedük ismer dílerrel, addig 18 éves korukra már egyharmaduk tudja, kihez kell fordulni, ha drogra van szükség. A 18 évesek egyötöde ezt a dílerrel a baráti körében tudja.

Adatfelvételünk során többféle szempont szerint is közelítettük a fiatalok egészségügyi helyzetét. A fiatalok egészségromlásának fontos okozója a korán kialakított egészségtelen életmód. Ezek között gyakran első helyen szerepel a helytelen, egészségtelen táplálkozás. A

diákok kevesebb mint fele (48 százalék) minden nap, 37 százalékuk csak hétfőre szokott otthon, elindulás előtt reggelizni, közel egyötödük pedig soha sem reggelizik. A tanulmányi átlag és a szülők iskolai végzettségének emelkedésével együtt nő a naponta otthon reggelizők aránya. Az életkor előrehaladta viszont negatívan hat erre, míg az általános iskolások 51 százaléka reggelizik otthon minden nap, addig a középfokú oktatásban ez az arány alacsonyabb.

Az életmóddal kapcsolatos másik elterjedtebb probléma a rendszeres testmozgás, a sport hiánya. A legelterjedtebb testedzési mód az otthon vagy uszodában, egyénileg végzett mozgás, ezt végzik a legmagasabb arányban naponta, hetente és havonta is. A megkérdezett tanulók 13 százaléka sportol napi rendszerességgel az iskolában, de az iskolai tanórán kívül, további 32 százalék hetente többször mozog. A sportegyesületekben az összes diák negyven százaléka sportol valamilyen rendszerességgel, míg ennél valamivel többen járnak fitness klubokba vagy body termekbe, bár alacsonyabb intenzitással, többségük inkább havi rendszerességgel, aminek az anyagiakban is kereshető az oka.

A középiskolás tanulók élethelyzetét, élményvilágát, értékrendjét felmérő kutatásunk nem lenne teljes a diákok pszichés állapotának és identitásának vázolása nélkül. Mint az alábbi állítás-sorban látszik, a tanulók többsége a lelki állapotára vonatkozó negatív jellemzőket általában nem érezte magára nézve igaznak.

A következő állításokat mennyire érzed igaznak magadra nézve?

Állítás	Indexérték százfokú skálán
Szeretem a hazámat.	75
Ha valamit elvállalok, akkor azt meg is csinálom.	74
Általában határozott vagyok céljaim követésében.	71
Minden lehetőséget meg kell ragadnom.	68
Elégedett vagyok az életemmel.	64
Elkerülöm a vitákat, konfliktusokat.	59
A figyelmem gyakran elkalandozik órán.	56
Türelmes vagyok.	54
Általában rendet tartok a holmijaim között.	51
Gyakran idegeskedem.	48
Gátlásos vagyok.	39
Sokszor magányosnak érzem magam.	32
Néha úgy érzem, senkinek sincs rám szüksége.	31
Gyakran fog el félelemérzés.	30
Általában rosszul alszom.	26
Kerülöm a társaságot.	16

A tanulók problémáikkal több segítő intézményhez is fordulhatnak a kerületben. Ennek ellenére igen alacsony (3 százalék) azok aránya, akik igénybe veszik az intézményes segítő hálózat szolgáltatásait. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy mivel a vizsgált korosztály lélekszáma több ezer fő, a néhány százalékos említési arány is több száz tanulót jelent a városban. A diákok az egyes intézményeket lényegében egyforma arányban keresik fel, az intézmények közti különbség elsősorban az ismertségükben rejlik, a legtöbb tanuló által ismert intézmény az Ifjúsági Információs és Tanácsadó Iroda.

A XII. kerületi tanulók többségének, 58 százalékának nincs határozott példaképe. Akinek van, többségében felnőtt korban valamilyen ismert személyiségre szeretne hasonlítani, és közel ennyien a családi mintát követve a szülőket jelölték meg. Ennél kevesebben szeretnének hasonlítani valamilyen más családtagjukhoz, rokonukhoz (nagybácsi,

nagynéni, nagyszülő, idősebb testvér), és a rangsor végére szorultak a barátok, mint példaképek. A hírességek között általában a szórakoztatóiparból (énekesek, színészek, zenészek) vagy a sportból ismert személyeket találhatunk (labdarúgók, autóversenyzők, teniszezők). Az azonban elgondolkodtató, hogy van akinek Adolf Hitler a példaképe, illetve az, hogy egynél több említést mindössze Che Guevara, Britney Spears, Bill Gates és Galambos Lajos (alias Lagzi Lajcsi) kapott. Azt is megkérdeztük a tanulóktól, hogy melyik tulajdonsága miatt választotta azt, akihez hasonlítani szeretne. A legtöbbeket a példakép valamely pozitív belső tulajdonsága (pl. jószívűség), illetve észbeli képessége motiválta.

SZABADIDŐ

A fiatalok életében meghatározó jelentősége van annak, hogy a szabadidejüket milyen módon töltik, mire van egyáltalán lehetőségük. A fiatalok szabadidős tevékenysége valamivel enyhébben ugyan, de éppen úgy a passzív időtöltések felé tolódik el, mint a felnőttek esetében. A leggyakoribb a zenehallgatás, amely inkább már egyfajta háttértevékenységgé vált, vagyis más szabadidős elfoglaltságok kiegészítője lehet. A második leggyakoribb, a tévé és a videó lényegében a legkönnyebben elérhető szabadidős tevékenység, és a legkényelmesebb is. Ez egyébként nem a fiatalok sajátossága. Valamennyire meglepő az olvasás helye, és nem is annyira az, hogy csupán a harmadik leggyakoribb tevékenység, hanem, hogy a mai korban egyáltalán még ennyire gyakori. Ez a felnőttekre már egyáltalán nem jellemző, bár a diákok egy része valószínűleg nem választotta el az iskolai kötelező olvasmányok elolvasását és a valóban szabadidős olvasást (különösen az általános iskolákban). Az mindenképpen hasznos, hogy a diákok négyötöde legalább heti rendszerességgel sportol (bár ebben minden bizonnyal benne van az iskolai tornaóra is – ld. korábbi, a sportra vonatkozó kérdés), és önmagában az sem gond, hogy viszonylag sokan ülnek a számítógép előtt. A könyvet sokak szerint felváltó számítógépet napi rendszerességgel 37, hetente további 41 százalékuk használja, s ez egyáltalán nem alacsony, hiszen azt jelenti, hogy közel kétharmaduk rendszeresen hozzájut a géphez. A házimunka magas - heti - említése azt mutatja, hogy a családok többségében van belső munkamegosztás, legalábbis a fiatalok így látják. Ez természetesen nem klasszikus szabadidős tevékenység, hiszen a többség kötelezőként éli meg. Némileg meglepő viszont a szórakozni járás viszonylag alacsony említési aránya. A fiatalok által említett pénzkereső munkát nézve el lehet gondolkodni azon, hogy ez bizonyos értelemben negatív (ha más tevékenység helyett, kényszerből kell dolgozni), bizonyos értelemben viszont pozitív lehet (ha a szocializáció folyamatába megfelelően épül be).

A szabadidő eltöltésének milyensége mellett rákérdeztünk arra is, hogy ez mely intézményeket, programokat érint. Itt a leggyakrabban említett helyszínek, intézmények, helye nem meglepő. A fiatalok leggyakrabban látogatott intézmények a város sörözői, pizzériái, a plázák, bevásárlóközpontok és természetesen a multiplex mozik. Gyorséttermekben (melyek nemcsak étkezési, hanem találkozási célokat is szolgálnak) minden negyedik kerületi diák kifejezetten gyakran megfordul. Viszonylag sokan említették a könyvtárat is, igaz inkább az alkalmi helyek közt, bár itt azért figyelembe kell venni, hogy az iskolai kötelezettségekkel kapcsolatban is gyakran kell könyvtárba járni, ami nem feltétlenül szabadidős tevékenység a fiatalok szemében. Az igazi vesztesek ebben az átalakuló szabadidős struktúrában a hagyományos helyszínek, a színházak és elsősorban a művelődési házak. Iskolatípus szerint is jelentősen eltér a szabadidő eltöltésének helyszíne. Az általános iskolások a náluk idősebeknél jóval magasabb arányban járnak bevásárlóközpontokba, plázákba, illetve az itt található multiplex mozikba, és meglepő, de leginkább ők látogatják a játéktermeket is. Ez mindenképpen elgondolkodtató jelenség. Emellett érthető, hogy a

középiskolás korosztály többet jár diszkóba, sörözőkbe, pizzériákba, és a gyorséttermekbe, bár ez utóbbiak inkább a szakmai képzésben résztvevők körében népszerűek (meg ismét az általános iskolások körében).

MÉDIAFOGYASZTÁS

Korábban utaltunk rá, hogy a fiatalok szabadidős tevékenysége az utóbbi évtizedben a passzív időtöltések felé tolódott el. A tévé, a videó, a számítógép és az utóbbi években az internet az egyik legkönnyebben elérhető, legkényelmesebb szabadidős tevékenység, s a diákok az egyik legnagyobb elektronikus médiafogyasztók. A XII. kerületi tanulók egy átlagos hétköznap 103 percet töltenek a tévé előtt, ez hétfőtől péntekig 8.6 órát jelent. Egy átlagos hétvégi napon 146 percet, majdnem két és fél órát töltenek a képernyő előtt. Ha mindent összeadunk egy átlagos tanuló egy héten átlag 13 órát, azaz a hét 168 órájának 7,7 százalékát tölti tévé nézéssel. Mindössze a tanulók 2 százaléka nyilatkozott úgy, hogy teljesen tévémentes családban él.

A tévéképernyők mellett a számítógép is egyre inkább meghatározó elemmé válik a fiatalok szabadidő-eltöltési szokásaiban és információ szerzési stratégiájukban. A kérdőívben megkérdeztük, hogy az iskolán kívüli szabadidejükben a diákok naponta mennyi időt ülnek a számítógép előtt (nem számítva tehát az iskolai kötelező használatot). Itt már 18 százalék volt azok aránya, akik semennyi időt nem töltenek a számítógép képernyője előtt iskolán kívül, a többiek viszont napi 63 percet ülnek a gép előtt. Hozzá kell venni, hogy a diákok 42 százalékának otthonában van saját vagy testvérével közösen használt számítógép, van tehát egy viszonylag széles, 40 százalékos réteg, akiknek ugyan otthon nincs gépe, de máshol talál (átlagban napi ötven perces) számítógépezési lehetőséget valahol. Akinek egyébként van saját számítógépe, az napi másfél órát is eltölt mellette.

A kerületben tanuló diákokat két médiumról, a Hegyvidék című önkormányzati lapról és az Omnicolor Kábeltévéről is megkérdeztük. Előbbit a diákok közel egyharmada olvassa, míg utóbbit mindössze egytizedük nézi, igaz ennek az ismertsége is jóval alacsonyabb.

A médiafogyasztási szokások vizsgálatakor kiemelt figyelmet szenteltünk az internetnek, az internet adta lehetőségek használatának. Egyenlőre nem jellemző, hogy az internet a tanulók napi használati eszköze lenne, bár már közel egyötödük internetezik napi rendszerességgel. A leggyakrabban végzett tevékenység az e-maillal történő levelezés, illetve a böngészés, de az internetes chat is naponta jellemző a diákok 13 százalékára. Az ftp szolgáltatás használati aránya a legalacsonyabb, de ez nem meglepő, itt már a médiumban igazán jártasak jönnek számításba. Mindent összevetve rendszeres internet használónak¹ a diákok 60 százaléka minősíthető. A rendszeres internet használók elsősorban a fiúk, a diplomás családok gyermekei és a szakmai képzésben résztvevő középiskolások között találhatók meg az átlagnál magasabb arányban.

IFJÚSÁGI KÖZÉLET

Az ifjúsági közélettel, közéleti aktivitással kapcsolatos kérdésblokkban először az iskola világával, belső jogszabályaival kapcsolatban tettünk fel kérdéseket. A legfontosabb szabályzó dokumentum, a házirend ismertsége nem kimagasló, a tanulók 20 százaléka gondolja úgy, hogy teljesen ismeri, további 59 százalékuk csak "inkább igen" választ adott.

---

¹Azt minősítettük rendszeres internet használónak, aki legalább heti rendszerességgel használja az internet valamely szolgáltatását.

Az iskolai házirend betartásával kapcsolatban érdekes kettősség figyelhető meg, a diákok saját véleménye szerint ők maguk lényegében inkább nem tartják be a házirendet, ennek indexe csak 43 pont százfokú skálán, ami az ötven pontos határ alatt van. Ugyanakkor valamivel pozitívabban nyilatkoztak a házirend betartásával kapcsolatban a tanárokról, akik a rájuk vonatkozó részeket inkább betartják, mint a diákok (49 pont).

A házirend mellett rákérdeztünk két tipikus iskolai fegyelmi problémára is, az igazolatlan hiányzásra és a tanórák menetének zavarására (pl. beszélgetéssel, levelezéssel). E kettő közül inkább az utóbbi magatartási gond jellemző az iskolák tanulóira. Levelezéssel, beszélgetéssel a megkérdezettek 74 százaléka szerint osztálytársaik zavarják a tanítás menetét. Az igazolatlan hiánnyással kapcsolatos kérdésre is igen választ adott 39 százalékuk, míg közel kétharmaduk nem így vélekedett. Az igazolatlan hiányzás indexértéke az ötven pontos határ körül van (44 pont a százfokú skálán), ebben különösen a fiúk, a szakmai képzésben résztvevők járók és a gyengébb tanulmányi átlaggal rendelkező tanulók "jeleskednek".

Az iskola fegyelmi életére vonatkoznak a diákok sérelmei is. A diákjogok deklarálása óta egyre kevesebb helyen fordul elő, hogy a pedagógusok megsértik a tanulók jogait. Mi három tipikus diáksérelmet soroltunk fel (óratúltartás, megalázó helyzet, levéltitok megsértése) és megkérdeztük, hogy mennyire jellemzőek ezek az iskolára. Mint a fenti táblázatból is látszik, ezek a sérelmek bár általában nem jellemzőek a vizsgált iskolákra, a tanulók egy része beszámolt alkalmankénti előfordulásokról. Különösen igaz ez a órák túltartására, amely inkább jellemző az iskolákra, mint sem, és a megalázó helyzetek is előfordulnak a diákok egyharmada szerint.

Az iskolai diákönkormányzat elnökét, vezetőjét a tanulók közel kétharmada, 63 százaléka ismeri, de túlnyomó többségük még soha nem kereste meg jogsérelmével. Olyan fiatal, aki fordult már hozzá valamilyen problémával csak elvétve talál, mindössze a tanulók 10 százaléka kereste meg az iskolai diákönkormányzat vezetőjét. Erre csak részben szolgál magyarázatul, hogy a diákönkormányzat képviselői rendszerében a hierarchia legalsó fokán az osztályképviselők állnak, ők vannak napi kapcsolatban a diákokkal, ezért a tanulóknak problémáikkal, javaslataikkal első körben hozzájuk kellene fordulniuk. Ha megnézzük a tanulók ilyen irányú szándékait, hasonlóan alacsony arányt találunk, mindössze a fiatalok 20 százaléka mondta, hogy felkereste már valamilyen problémával a diákönkormányzati képviselőjét.

A diákönkormányzat elnökéhez fordulás és az osztályképviselő felkeresése nem független egymástól. Ez azt jelenti, hogy aki felkeresi a diákönkormányzat elnökét, az nem zárkózik el az alacsonyabb szintű fórum használatától sem. Számszerűsítve ez azt jelenti, hogy a tanulók 6 százaléka fordult már mindkét helyre, további 14 százalék csak az osztályképviselőt kereste fel, s teljesen passzívnak 76 százalékuk tekinthető.

A fiatalok közéleti szerepvállalását is tanulmányoztuk, arról faggattuk őket, hogy tagjai-e valamilyen civil szervezetnek, egyháznak vagy politikai pártnak. A megkérdezett középiskolások 27 százaléka tagja valamilyen szervezetnek, egyesületnek, ami összevetve az országos adatokkal átlagosnak tekinthető. Ezek a szervezetek elsősorban a legkülönbözőbb sportegyesületek, illetve emellett hobbi-jellegű szervezetek (modellezők, néptánc, éremgyűjtők), de két dök-tag is bekerült a mintába.

Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a fiatalok vajon lennének-e tagjai bizonyos szervezeteknek. Legkevesebben valamely politikai pártnak illetve szakszervezetnek, érdekképviselőnek lennének tagjai, ezt a fiatalok mindössze 13 százaléka állította. Ennél valamivel többen, de még mindig a markáns kisebbség lenne valamely egyház tagjai. Más kutatásokhoz hasonlóan legtöbben a leglazább szerveződési típusokat, a ifjúsági szervezeteket vagy sportegyesületeket választották, ezeknek a fiatalok kétharmada lenne tagja, ami azonban éles ellentétben áll a tényleges tagságot hirdető kérdésre kapott eredményekkel.

Ezt követően felsoroltunk 10 különböző mozgalmat és megkértük a diákokat, mondják

meg, részt vennének-e valamelyikben. A legtöbb jelentkezőre a kerületből a környezetvédelmi mozgalom, az állatkísérletek elleni küzdelem, és az AIDS elleni harc számíthat (50-60 százalék igennel válaszoló), míg a homoszexuálisok jogaiért való küzdelem egyáltalán nem népszerű a diákok körében, de a többség elutasítja a diákjogi (!), a férfi-női egyenjogúsági, és a kötelező sorkatonai szolgálat elleni mozgalomban való részvételt is. A legtöbb bizonytalan a szegénység elleni harc kapcsán volt.

A FIATALOK KERÜLETHEZ VALÓ VISZONYA

A vizsgált korosztály viszonyát a településhez először azzal a kérdéssorral próbáltuk meghatározni, amelyben azt tudakoltuk tőlük, hogy mire büszkék és mit szégyellnek a városban.

A megkérdezettek 93 százaléka nevezett meg olyan dolgot, amire büszke, de elég magas volt azok aránya is (81 százalék), akik szégyelltek valamit a kerületben². A büszkeség tárgyai alapvetően a kerület egyedülálló természeti környezetére fókuszálnak, míg a diákok leginkább a hajléktalanokat az utcai koszt, szemetet és a rossz utakat szégyellik. Figyelemreméltó, hogy a környezeti tényezők mellett lényegében nincs semmi, a büszkeségre adna okot (mindössze a közbiztonság került elő pozitívumként). A szégyellnivalók között viszont a diákok sajátos (de nem irreális) társadalmi szemléletmódja is kiütközött, a sznobizmus, mint szégyellnivaló még egyetlen ifjúságkutatásban sem került elő.

Mindezekkel együtt a megkérdezett fiatalok abszolút többsége, 54 százaléka inkább fejlődőnek látja a XII. kerületet, mint hanyatlónak, ez utóbbit csak 5 százalékuk állította. Egynegyedük sem fejlődőnek, sem hanyatlónak nem véli a városrészt, míg 18 százalék nem tudta ezt eldönteni. Ha ezt a kérdést az iskolatípus illetve a jelenlegi lakóhely dimenziójában vizsgáljuk, akkor árnyaltabb képet láthatunk. Jól látható, hogy a legpozitívabb képet a gimnazisták látják, míg a bizonytalanok aránya a szakmai képzésben résztvevők körében a legmagasabb. A helyiek meglehetősen magabiztosan állítják, hogy fejlődő a kerület, a többi budai kerületből idejáróknak már csak a fele, a vidékiek kétötöde, míg a pestiek alig több, mint egyharmada véli így, igaz körükben a bizonytalanok aránya is magasabb.

A megkérdezett diákok 80 százaléka szerint a kerületi lakosok szeretnek itt lakni, mindössze 5 százalékuk vélte ennek ellenkezőjét. Erre a kerületi diákok nagyobb arányban mondtak igent, míg a legszkeptikusabbak a környező településről átjárók voltak, de kritikusan viszonyultak ehhez a kérdéshez a gyengébb tanulók is.

Ezt követően arra voltunk kíváncsiak, hogy a diákok mennyire kötődnek a helyhez, fokozatosan közelítve az országrész, a főváros és a kerület dimenziójában. Mindhárom dimenzió esetén igen nagyfokú egyetértés mutatkozott, a százfokú skálán 80 pont volt az országrész, 83 Budapest és 84 a kerület elfogadottsága, ami azt takarta, hogy legfeljebb a tanulók 5-7 százaléka nem szeret itt élni.

Mindezek fényében a tanulók megosztottak abban a kérdésben, hogy a jövőben szeretnének-e a XII. kerületben lakni, élni. A kijelentéssel való egyetértés mértéke százfokú skálán 63 pont ami inkább támogatást jelent, de kisebb mértékű, mint ami a korábbi 80 pont körüli értékek kapcsán várható volt. A pontszám az alábbi százalékos megoszlást takarja: egyáltalán nem akar itt lakni a fiatalok 11 százaléka, inkább nem akar 10 százalékuk, inkább szeretne itt lakni 30 százalékuk, s 23 százaléknál fiatal ragaszkodik a kerülethez. A kerülethez jobban ragaszkodók között nagyobb arányban találunk általános iskolásokat (az életkor növekedésével valamelyest visszaesik az érték), diplomás apák gyermekeit és gyenge tanulókat. Ezek az arányok akkor is jelentősen módosulnak, ha a lakóhely szerint vizsgáljuk a

---

² Itt csak a kerületben lakó diákok véleményét kértük.

kérdést. A jelenleg is itt lakó fiatalok 93 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nem nagyon kíván a települést változtatni, itt élne a jövőben is - legalábbis egy ideig. A többi budai kerületből átjárók szemében is inkább vonzó a kerület (60 százalékuk élne itt szívesen), míg a pesti és vidéki tanulók többsége már nem költözne ide.

Megkérdeztük azt is, hogy ha lehetőségük lenne rá, melyik magyar településen élnének felnőtt korukban a fiatalok. Erre a fiatalok 42 százaléka említette a XII. kerületet, 44 százalékuk a főváros egyéb kerületeit (elsősorban a II. és XI. kerületet), 24 százalékuk pedig más települést. Ezek a települések többségében a környező települések voltak, de több említést kapott a Balaton (konkrét településnév nélkül), Siófok, Pécs, Sopron és Szeged is.

A fiatalok településhez való viszonyát meghatározhatja a problémapercepciójuk is. Mi nyolc tipikus ifjúsági problémát soroltunk fel, és megkértük a fiatalokat arra, hogy rangsorolják őket fontosság szerinti sorrendben. Ebből kiderült, hogy a legnagyobb problémának a terjedő drogfogyasztást és a különböző pszichés problémákat látják, míg viszonylag kevésbé érzik problematikusnak az esélyegyenlőtlenség, a munkanélküliség és a közéleti passzivitás helyzetét.

AZ Y-GENERÁCIÓ JÖVŐKÉPE

A tanulók iskolai tanulmányaik alatt folyamatosan tervezgetik jövőjüket, karrierjüket, konkrét és kevésbé konkrét lépéseket tesznek céljaik elérése érdekében. A fiataloknak felsoroltunk 10 eseményt, ami jelentősnek, egyesek fordulópontnak mondhatók az életükben. Arra kértük őket, mondják meg, vajon hány éves korukban fognak ezek az események bekövetkezni. Mint az alábbi táblázatban látható, ez kemény dió volt, hiszen még a leggyakrabban megválaszolt eseményeknél is 20 százalék felett volt a bizonytalanok aránya. A legnagyobb bizonytalanság a házasságnál és gyermekvállalásnál volt, itt a diákok 46-48 százaléka nem tudott időpontot mondani. Azt is elmondhatták a fiatalok, ha úgy vélik soha nem következik be az adott eseményt. A legtöbben (5 százalék) a házasságot tartották be nem következő eseménynek (ráadásul ennek első értéke volt a legmagasabb), ami a társadalmi normák más kutatásokban is hangsúlyozott átalakulását erősíti.

**Te mit gondolsz, hány éves korodban fognak az alábbiak bekövetkezni?
Ha már bekövetkezett, hány éves voltál akkor?**

Események	legalacso- nyabb életkor	legmaga- sabb életkor	átlag- élet- kor	soha	nem tudom
	év			százalék	
először önállóan szórakozni menni	10	30	14,3	1	22
először együtt járni valakivel	10	31	14,8	1	28
első szexuális tapasztalatokat szerezni	11	31	17,0	1	43
eldönteni, hogy milyen szakmád lesz	10	30	17,9	1	38
elköltözni, függetlenül élni a szülőktől	10	30	21,8	1	45
először rendes állásban dolgozni	11	31	22,2	-	44
az első szakmai végzettséget megszerezni	10	40	22,5	1	34
befejezni tanulmányaidat	16	40	23,9	2	36
gyermeket vállalni	16	40	26,9	4	46
megházasodni	19	50	26,9	5	48

A fenti események amúgy három, jól elhatárolható életszakaszhoz kötődnek. Az első

17 éves korig tart, és domináns elemei a szórakozás, valamint az élet első tapasztalatai (együtt járás, szexuális tapasztalatok) A második 23 éves korig tart, itt már komolyabb témák kerülnek elő (első szakmai végzettség, első munkahely). 23 éves kor felett pedig már a „felnőtt” témák következnek: tanulmányok befejezése, állás, házasság. A jövőre vonatkozó terveik alapján kiderült, a kerületi tanulók alapvetően két gyermek vállalásában gondolkodnak. Gyermek nélkül kíván élni a kérdezettek 5 százaléka, és ugyanekkora a háromnál több gyermekre vágyók aránya is.

Arról is megkérdeztük a diákokat, hogy szerintük hogyan alakul az életük a szüleikéhez képest. E tekintetben nagy volt a bizonytalanság a tanulók többsége egyelőre nem látja még, hogy milyen pályát futhat be. Ha a bizonytalan válaszoktól eltekintünk, az látszik, többen (30-37 százalék) gondolják, hogy egészségesebb, sikeresebb és boldogabb életük lesz, mint amit szüleik élnek, az ellenkező oldalon csak az egészség kérdésében van számottevő ellenvélemény (tíz százalék körüli a pesszimisták aránya). Azok aránya akik már most biztosra veszik azt is, hogy gazdagabbak lesznek mint a szüleik, 30 százalék.

Részben a jövőképről, részben a tanulók értékrendjéről informál az a kérdéssor, melyben öt – akár az életben is felmerülő - dichotóm kérdés közül kellett választaniuk. A kérdések a sok pénz vagy sok szabadidő, a karrier vagy család, külföldi karrier vagy hazai karrier, tanulás vagy munka és a nagyváros lét vagy kis település relációkat jelentették. A tanulók többsége fontosabbnak tartja a megfelelő anyagi háttérrel és az gazdagságot mint a szabadidőt. A diákok több mint fele ha választhatna, inkább a több pénzt és nem a több szabadidőt választaná. A karrier vagy család közötti választás tekintetében a túlnyomó többség a családra voksolt. Ennél bizonytalanabbak voltak a hazai vs. külföldi karrier tekintetében, bár a többség inkább külföldön keresné a szakmai előmenetelt. Abban kétségtelen ráció és személyes tapasztalat húzódik meg, hogy a diákok háromnegyede inkább tanulna, amíg lehet, semmint munkába álljon. Végezetül arra kértük őket, nyilatkozzanak, ha választaniuk kellene hogy egy modern nagyvárosban vagy a természetes környezetben lévő kis településen éljenek, hogyan döntenének. A tanulók 36 százaléka inkább a nyugodtabb, tisztább kisebb települést választaná, míg 64 százalékuk a modern nagyváros mellett döntene.

A karrier egyik első lépcsője azonban a továbbtanulás kérdése. Pozitív eredmény, hogy a kerületben tanuló diákok túlnyomó többsége tovább akar tanulni, 83 százalékuk már azt is tudja hová. 14 százalék még gondolkodik az irányon, és mindössze egy százalék jelezte, hogy nem kíván továbbtanulni. A továbbtanulási irányokról sok mindent elárul, hogy a diákok nagy többsége elsősorban a felsőoktatás felé orientálódik, 90 százalék vette tervbe az érettségit, és ennél is többen (95 százalék) a diploma megszerzését. Ebben ráadásul nincs lényeges különbség az általános iskolások és jelenlegi középiskolások között.

A megkérdezett diákok többsége egyetért azzal, hogy amint csak lehet, az országnak csatlakoznia kell az Európai Unióhoz, bár nem szabad elfelejteni a 11 százalékos ellenzót, és a válaszadók további közel egynegyedét, akik nem tudtak véleményt nyilvánítani.

Amikor azt kérdeztük, hogy a válaszadó saját életére az EU csatlakozás inkább pozitív vagy negatív hatással lesz, akkor a relatív többség (50 százalék) pozitív hatásról számolt be, 4 százalék negatívról, míg a diákok 16 százaléka szerint a csatlakozás nem lesz hatással az ő életére (egyharmad körül volt a bizonytalanok aránya, elsősorban a lányok nem tudták a kérdést megítélni). Ez mérleg-indexen kifejezve +67 pont. A gimnazisták, a jeles tanulók, a diplomás apák gyermekei és a vidékiek ennél is bizakodóbbak. Érdekes, hogy a karrier-orientált és család-orientált diákok között nincs eltérés, holott azt gondolhatnánk, hogy a karrier-orientáltak, akik többsége külföldön próbálna szerencsét, többet várnak a csatlakozástól, mint társaik.

A megkérdezettek közül 21 százalék rendelkezik valamilyen nyelvvizsgálattal (többségében angol illetve német nyelvből tettek sikeres vizsgát). Legtöbbjük középfokú nyelvvizsgálattal rendelkezik (14 százalék), míg 4 százalékuknak már felsőfokú vizsgája van

valamelyik nyelvből. A középiskolában azonban az évek előrehaladtával fokozatosan nő a nyelvvizsgával rendelkező diákok aránya, és az érettségire ez meghaladja az 50 százalékot is.

KÖRNYEZETTUDAT

Az utóbbi években Magyarországon és szerte a világon egyre nagyobb gondot okoznak a környezetvédelmi problémák, a bekövetkezett lokális ökológiai katasztrófák. A kérdőívben röviden foglalkoztunk a diákok környezeti kérdésekhez való viszonyával, a diákok környezettudatával is. Arra kértük őket, hogy hatféle klasszikus környezetterhelést, környezeti problémát (levegő, por, zaj, szemét, élővizek, talaj) tekintve hasonlítsák a fővárost az országos, míg a kerületet a fővárosi átlaghoz (ez utóbbi esetén a folyó szennyezettsége már nem szerepelt a kérdőívben). Az első összehasonlításra a tanulók több, mint kilencven, a másodikra 75-80 százaléka vállalkozott.

Ha csak azokat nézzük, akik érzékelnek, látnak eltérést, akkor az derül ki, hogy a Budapest-ország viszonylatban a fővárost sokkal negatívabbnak látják a diákok. Ezzel szemben a XII. kerület-Budapest viszonylatban a kisebb egység, a kerület tűnik pozitívabbnak, vagyis szintén a főváros a vesztes. A kerület pozitív megítélését alátámasztja a büszkeségek körében felsorolt számtalan természeti érték. A kerületiek még az átlagosnál is pozitívabban vélekedtek lakóhelyükről, de az ide „bejárósok” sem fogalmaztak meg jelentős kritikát. Az általános értékelési sorrendtől (kerület-buda-vidék-pest) egyedül a szemét helyzete tér el, ebben a budaiak jobbnak értékelték a kerületet, mint az itt lakók (emlékeztetőül: ez szerepelt a szégyellnivalók listáján is), és ebben a pestieknek kedvezőbb volt a véleményük, mint a környező településekről bejáróknak.